

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยมีพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติซึ่งประชาชนชาวไทยนับถือมากที่สุดถึง 95.02% (กรมการศาสนา 2526 : 2) ถ้าจะพิจารณาถึงความสำคัญของพุทธศาสนากับสังคมไทยที่ผ่านมาจะเห็นได้ว่าพุทธศาสนาเป็นที่รวมของจิตใจ เป็นที่รวมของกิจกรรมเป็นแหล่งที่สร้างสรรค์และส่งเสริมค่านิยมและประเพณีต่าง ๆ ของไทย เกือบทุกหมู่บ้านจะต้องมีวัดหนึ่งวัดเสมอไปและวัดนั้นก็จะเป็นศูนย์รวมของหมู่บ้านนั้นด้วยพร้อมกันไป และศาสนานี้เองจะเป็นพื้นฐานของคุณธรรม จริยธรรม และศีลธรรมของสังคมในด้านต่าง ๆ (ไพฑูริย์ สีนลาร์คน์ 2527 : 36) นอกจากนี้พุทธศาสนายังมีบทบาทสำคัญในส่วนที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในการกำหนดแนวทางความสัมพันธ์การปฏิบัติต่อกันระหว่างสมาชิกของสังคมและทำหน้าที่เป็นกลไกควบคุมพฤติกรรมของสมาชิกในสังคมอีกด้วย (สมบุญ สุธสรารัญ 2522 : 1)

ในปัจจุบันพบว่า ความเสื่อมโทรมทางด้านศีลธรรมและวัฒนธรรม อันเนื่องมาจากช่องว่างระหว่างความเจริญทางด้านวัตถุและจิตใจ อารยธรรมต่างชาติเข้ามากระทบศีลธรรมและวัฒนธรรมของเรา (ไพฑูริย์ จันทะยศ 2526 : 15 - 16) ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงค่านิยมทางจริยธรรมอย่างกว้างขวาง เช่น ค่านิ่งแต่ประโยชน์ส่วนตัวเป็นหลักจนละเลยความสำคัญทางจริยธรรม เยาวชนทำชั่วได้ง่ายและมากขึ้น ทำให้เกิดปัญหาสังคมมากมาย เช่น ปัญหา ยาเสพติด ปัญหาข่มขืน ปัญหายาเสพติด ฆอราษฏร์บังหลวง การพนัน คมดุน หลอกหลวง โสเภณี เป็นต้น ซึ่งคดีอาญาทั่วประเทศนี้กรมตำรวจได้รวบรวมไว้ (สำนักงานสถิติแห่งชาติ 2527 : 186 - 187)

ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้นอกจากจะเป็นปัญหาของสังคมโดยตรงแล้วยังส่งผลต่อด้านอื่น ๆ เช่น ทำให้ประชาชนหวาดกลัวและเสียขวัญ กำลังใจ อันเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประเทศอีกด้วย ปัญหาเหล่านี้ทำให้น่าเป็นห่วงอนาคตของชาติเป็นอย่างยิ่ง หากปล่อยไว้ไม่หาทางแก้ไขก็จะต้องเกิดหวิขึ้น กลไกที่จะเข้ามามีบทบาทสำคัญในการแก้ปัญหาคือควบคุมพฤติกรรมสังคม นอกจากศาสนาแล้ว

ยังได้แก่ การศึกษา เพราะจากแผนการศึกษาแห่งชาติพุทธศักราช 2520 ได้กล่าวถึงการศึกษาไว้ว่าเป็นกระบวนการต่อเนื่องตลอดชีวิต เพื่อมุ่งสร้างเสริมคุณภาพของพลเมืองให้สามารถดำรงชีวิตและทำประโยชน์แก่สังคม โดยเน้นการศึกษา เพื่อความอยู่รอดปลอดภัย ความมั่นคง ความผาสุกร่วมกันในสังคมเป็นประการสำคัญ จึงได้กำหนดความมุ่งหมายของการศึกษาข้อที่ 1 ไว้ว่าให้มีความเคารพในสิทธิหน้าที่ของตนเองและผู้อื่น มีระเบียบวินัย มีความเคารพและปฏิบัติตามกฎหมาย ศาสนาและหลักธรรม (ปรีชา นิพนธ์พิทยา 2528 : 346) และในส่วนของหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 ได้กำหนดจุดมุ่งหมายที่เกิดผลแก่ผู้เรียนเพื่อมีชีวิตที่สงบสุข โดยให้เข้าใจและศรัทธาในศาสนาที่ตนนับถือ และนำหลักธรรมมาใช้ในชีวิตประจำวัน ตลอดจนรู้จักแก้ไขปัญหาความขัดแย้งโดยสันติวิธี (กระทรวงศึกษาธิการ 2525 : (ณ))

เนื่องจากการจัดการศึกษาเป็นกระบวนการพัฒนาบุคคลโดยอาศัยหลักสูตรเป็นรูปแบบและแนวทางในการพัฒนาบุคคล ฉะนั้น การนำเอาแผนการศึกษาที่วางเอาไว้ไปใช้เพื่อให้เกิดการจัดการศึกษาค่าเงินไปสู่เป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงต้องอาศัยหลักสูตรเป็นแนวทางเพื่อพัฒนาบุคคลให้มีคุณภาพตามที่สังคมต้องการ เพราะหลักสูตรที่สร้างสรรค์ขึ้นมาให้เหมาะสมและถูกทิศทาง จะแก้ปัญหในการพัฒนาคน พัฒนาชุมชน และพัฒนาประเทศได้ หลักสูตรที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล จะมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม (นวลเพ็ญ วิเชียรโชติ 2518 : 71) นั่นคือ ทำให้สังคมไทยเป็นสังคมนำพึงปรารถนาได้อย่างแท้จริง

จากการศึกษาประวัติการศึกษาของไทยในอดีตจนถึงปัจจุบันพบว่า การศึกษาของไทยมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ เพื่อที่จะทำให้สังคมทัดเทียมกับความทันสมัยของประเทศทางตะวันตก ซึ่งมีปรัชญาชีวิตและสังคมแตกต่างไปจากชีวิตและสังคมไทย แม้เราจะมีการปรับปรุงหลักสูตรตลอดมา แต่ความจริงปรากฏว่าสังคมไทยก็ยังมีปัญหาเกี่ยวกับความเจริญทางด้านวัตถุและจิตใจ (สิปปนนท์ เกตุทัต 2525 : 19) จึงทำให้มีผู้กล่าวว่า การจัดการศึกษาในปัจจุบันผลิตคนขึ้นมาโดยที่ยังไม่เข้าใจชีวิตและการทำงานร่วมกัน เป็นเหตุให้เกิดความขัดแย้ง ไร้ความสุข ขาดปัญญาที่จะแก้ปัญหา (ประเวศ วะสี 2530 : 16) นอกจากนี้ ผลของการจัดการศึกษาปัจจุบันทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ เพิ่มขึ้น ได้แก่ เกิดการเอารัดเอาเปรียบซึ่งกันและกัน การฆ่าตัวตาย มีแนวโน้มสูงขึ้น การเลือกประกอบอาชีพที่เป็นภัยต่อสังคม ซึ่งก่อให้เกิดอาชญากรรม ความเห็นแก่ตัว ความรักใคร่ปรองดอง เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่หมดไป ขาดความกตัญญูทวดเทวี มัวเมาทางวัตถุจน

ลึ้มความสุขทางจิตวิญญาณที่จะได้รับทางศาสนา และมีการน้อมราชฎ์บังหลวง เนื่องจากการจัดการศึกษาตามแบบประเทศตะวันตก (วิโรจน์ ศิริวัฐิ, เทปคลับ)

ลักษณะการจัดการศึกษาดังกล่าวข้างต้นทำให้ผู้มองเห็นว่า พุทธศาสนาซึ่งเป็นสมบัติอันล้ำค่าของประเทศไทย อีกทั้งยังเป็นรากฐานทางวัฒนธรรมของไทยเรามีได้รับการทบทวนตั้งแต่ก่อน โดยการปลุกฝังลงในจิตใจของเยาวชนอย่างมีแบบแผนและจริงจัง ศาสนาถูกกันให้อยู่เพียงขอบเขตของฝ่ายสงฆ์ ส่วนทางบ้านเมืองจะปฏิบัติกิจทางศาสนาบ้างก็เป็นเพียงพิธีการที่ทำตามประเพณี พิธีกรรมต่าง ๆ เป็นเพียงเปลือกนอกของศาสนา เด็กไทยไม่ได้รับการส่งเสริมให้รับการถ่ายทอดแก่นแท้ของศาสนา เพราะถือว่าศาสนาเป็นหน้าที่ของพระสงฆ์อิทธิพลของศาสนาที่ไม่สามารถเข้าครอบคลุุมการศึกษาได้มากพอที่จะรักษาค่านิยมอันเป็นหลักแห่งวัฒนธรรมไทยไว้ได้ (ละออง การุณยะวณิช 2519 : 5)

การที่มีการเปลี่ยนแปลงและความผันผวนทางสังคมประกอบกับการจัดการศึกษาที่ผ่านมาทำให้นักการศึกษาและผู้ที่เกี่ยวข้องพากันตื่นตัวคิดว่าควรจะนำพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการจัดการศึกษา โดยใช้แนวคิดแบบตะวันตก ซึ่งเป็นพื้นฐานที่เกิดของพุทธศาสนาขึ้นใช้เป็นแนวทางในการอบรมสั่งสอนเด็กไทย โดยยึดหลักการและเหตุผลที่ว่าพื้นฐานเดิมของสังคมไทย เป็นสังคมของศาสนาและคุณธรรม พุทธศาสนาเป็นพื้นฐานที่สำคัญของสังคมไทย โดยเฉพาะการศึกษานั้นตั้งอยู่บนพื้นฐานของพุทธศาสนาอย่างมาก และเป็มาโดยตลอด แต่ในระยะหลังเมื่อประเทศไทยหันมาพัฒนาประเทศในแนวทางของตะวันตกมากขึ้น ทำให้การศึกษาไทยทั้งในระดับต้นและระดับสูงดำเนินตามแบบอย่างตะวันตกกันมาก และละเลยพื้นฐานทางพุทธศาสนาไปมากพอสมควร การที่จะจัดการศึกษาของไทยให้เป็นไปอย่างสอดคล้องเหมาะสมและมีคุณค่ากับสังคมไทยอย่างแท้จริง จำเป็นจะต้องศึกษาหลักการศึกษานทางพุทธศึกษา เพื่อนำมาประยุกต์ใช้กับการศึกษาของประเทศไทย อันจะเป็นทางให้สังคมไทยได้พัฒนาในทิศทางที่เป็นของตัวเองมากขึ้น (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, คณะครุศาสตร์ 2531 : ไม่ปรากฏเลขหน้า)

จากข้อความดังกล่าวข้างต้น เห็นได้ว่ามีผู้สนใจจะนำพุทธศาสนาใช้ในการจัดการศึกษามากขึ้น สังเกตได้จากการที่มีบทความ การบรรยาย และเอกสารที่เกี่ยวกับเรื่องนี้ ทำให้ผู้วิจัยคิดหาแนวทางที่จะส่งเสริมสนับสนุนแนวความคิดดังกล่าว จึงสนใจที่จะทำการวิเคราะห์เนื้อหาพุทธศาสนาในหลักสูตรประถมศึกษาพุทธศักราช 2521 ทั้งนี้ เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาหลักสูตรประถมศึกษาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาในอนาคตต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อวิเคราะห์เนื้อหาพุทธศาสนาตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 โดยการวิเคราะห์ความสอดคล้องระหว่างเนื้อหาตามทัศนะของผู้เชี่ยวชาญ กับเนื้อหาที่ปรากฏในหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521

ขอบเขตของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยมุ่งวิเคราะห์เนื้อหาเกี่ยวกับพุทธศาสนา เฉพาะที่ปรากฏในเอกสารประกอบหลักสูตร ได้แก่ หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 และแผนการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต เฉพาะหน่วย ชาติไทย และกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย หมวดจริยศึกษา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 6

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ศึกษาค้นคว้ารวบรวมความรู้ ทฤษฎี และแนวคิดต่าง ๆ เกี่ยวกับพุทธศาสนาจากเอกสาร วารสาร หนังสือ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดความหมายและขอบข่ายของพุทธศาสนาที่ใช้ในการศึกษา
2. ศึกษาเอกสารหลักสูตร ได้แก่ หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 และแผนการสอน กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต และกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย
3. ศึกษาวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา การสัมภาษณ์และการสร้างแบบสอบถาม จากหนังสือ เอกสาร งานวิจัยและผู้ทรงคุณวุฒิ
4. สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 12 ท่าน เพื่อทราบลักษณะเนื้อหาที่เกี่ยวกับพุทธศาสนาที่ควรจัดไว้ในหลักสูตรระดับประถมศึกษา และเงื่อนไขที่สำคัญในการพิจารณาเลือกในการเลือกเนื้อหาพุทธศาสนาบรรจุไว้ในหลักสูตรประถมศึกษา
5. นำเนื้อหาพุทธศาสนาที่ได้จากการศึกษาเอกสาร และจากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ มาจัดทำร่างเกณฑ์ที่เป็นแบบสอบถาม เกี่ยวกับการพิจารณาเลือกเนื้อหาพุทธศาสนาที่จะบรรจุไว้ในหลักสูตรประถมศึกษา โดยคำนึงถึงเงื่อนไขเกี่ยวกับความเหมาะสมกับวัยของเด็ก และความจำเป็นในการนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน ลักษณะของแบบสอบถามเป็นแบบประเมินค่า มี 5 ระดับ เพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญแสดงความคิดเห็นว่าแต่ละเนื้อหา มีความเหมาะสมกับวัยของเด็ก และมีความจำเป็นในการนำไปใช้ในชีวิตประจำวันของเด็กในแต่ละระดับชั้นเพียงใด

6. นำร่างเกณฑ์ที่เป็นแบบสอบถาม ซึ่งสร้างเสร็จแล้วไปให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 24 ท่าน พิจารณาคัดสินให้นำหนักความสำคัญของเนื้อหาพุทธศาสนาตามเงื่อนไข ความเหมาะสมกับวัยและความจำเป็นในการนำไปใช้ในชีวิตรประจำวัน

7. วิเคราะห์ความเห็นของผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 24 ท่าน ที่มีต่อเงื่อนไขด้านความเหมาะสมกับวัยของเด็ก และความจำเป็นในการนำไปใช้ในชีวิตรประจำวันของเนื้อหาพุทธศาสนาในแต่ละเนื้อหา โดยการคำนวณค่าเฉลี่ยและค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน เนื้อหาข้อใดที่มีค่าเฉลี่ยในแต่ละเงื่อนไข ตั้งแต่ 3.50 ขึ้นไป หรือต่ำกว่า 3.50 อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ก็ให้รับข้อนั้นไว้เป็นเกณฑ์ที่จะใช้ในการวิเคราะห์เนื้อหาพุทธศาสนาในหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 ต่อไป

8. นำเนื้อหาพุทธศาสนาที่เป็นเกณฑ์มาวิเคราะห์ความสอดคล้องกับเนื้อหาที่ปรากฏในหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 ในทุกระดับชั้น โดยการวิเคราะห์ของผู้วิจัย

ก่อนการวิเคราะห์สอดคล้องผู้วิจัยได้หาความแม่นยำตรงในการวิเคราะห์ โดยผู้วิจัยได้ขอให้ผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ ความชำนาญ ด้านหลักสูตรการศึกษาและศาสนา หรือจริยธรรม จำนวน 1 ท่าน ทำการวิเคราะห์เนื้อหาพุทธศาสนาในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 - 6 ซึ่งได้จากการสุ่มอย่างง่าย เพื่อเปรียบเทียบผลการวิเคราะห์ของผู้วิจัย ปรากฏว่าผลการวิเคราะห์ตรงกัน ร้อยละ 92.75 จึงถือได้ว่า ผู้วิจัยมีความแม่นยำตรงในการวิเคราะห์ เนื่องจากเกินร้อยละ 80 ซึ่งเป็นเกณฑ์ที่ตั้งไว้

9. ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์เนื้อหาพุทธศาสนาในเอกสารหลักสูตรจนครบ

10. นำข้อมูลจากการวิเคราะห์เนื้อหาพุทธศาสนาในเอกสารหลักสูตรประกอบการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ และการศึกษาเอกสาร มาสรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและเสนอแนะ

คำจำกัดความ

เนื้อหาพุทธศาสนา หมายถึง เรื่องที่เกี่ยวกับลักษณะต่อไปนี้

1. ศาสนมุกคัล คือ ภิกษุสามเณรในพุทธศาสนา และพุทธศาสนิกชน
2. ศาสนสถาน คือ ปุชณียสถานต่าง ๆ อันเกี่ยวกับพุทธศาสนา
3. ศาสนวัตถุ คือ ปุชณียวัตถุต่าง ๆ อันเกี่ยวกับพุทธศาสนา
4. ศาสนพิธี คือ พิธีกรรมต่าง ๆ ทางพุทธศาสนา ตลอดจนวัจนธรรม ขนบธรรมเนียมที่เกี่ยวข้อง หรือหล่อหลอมเข้าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับพุทธศาสนา

หอสมุดกลาง สถาบันวิทยบริการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

5. ศาสนธรรม คือ คำสอนตามหลักพุทธศาสนา ได้แก่ หลักธรรมต่าง ๆ

การวิเคราะห์ หมายถึง การแยกแยะสิ่งใดสิ่งหนึ่งออกมาเป็นส่วน ๆ โดยที่ส่วนต่าง ๆ นั้น มีความเกี่ยวเนื่องกัน เป็นการแยกแยะ เพื่อประโยชน์ในการตรวจสอบสิ่งนั้นโดยละเอียด

การวิเคราะห์เนื้อหาพุทธศาสนา หมายถึง การแยกแยะเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา จากหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 และแผนการสอน กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ในหน่วยชาติไทย และกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัยหมวดจริยศึกษา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 6

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

ผลการวิเคราะห์เนื้อหาตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 นี้ จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อผู้เกี่ยวข้องในการจัดหลักสูตร และเนื้อหาพุทธศาสนา ในระดับประถมศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนมีความเจริญทั้งทางโลกและทางธรรม

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย